

Užívání překladových technik v rámci semináře Rusko-česká překladová cvičení

Tamara Russkina

ABSTRAKT:

Přikláníme se k názoru, že výukového překladu a tlumočení může být v rámci výuky cizích jazyků využito jako efektivního nástroje pro dosažení různých cílů, ale rovněž i k rozvíjení komunikačních a lingvistických kompetencí studenta v jazyce cílovém a zároveň i v mateřském. Rozhodli jsme se zde uvést drobnou ukázkou z praktického využití překladu v rámci výuky češtiny jako cizího jazyka, jež byla součástí výzkumu o roli překladu ve výuce cizích jazyků a vznikla pro ověření předpokladů, na nichž je založena disertační práce autorky.

KLÍČOVÁ SLOVA:

osvojení druhého (cizího, cílového) jazyka, výukový překlad, výukové tlumočení

ABSTRACT:

The article draws upon the author's research into the role of translation and interpreting in foreign language pedagogy, offering examples of practical exercises that have proved successful in courses of Czech as a foreign language. The article presents translation and interpreting as effective tools in foreign language pedagogy which develop the students' communicative and linguistic competence in both the target language and the source language.

KEYWORDS:

Second language acquisition, Source language, Target language, Translation in teaching, Interpreting in teaching

ÚVOD

Přístupy k výuce cílového (též druhého nebo cizího) jazyka se v průběhu historie měnily — od gramaticko-překladové metody využívající výukového překladu přes metodu přímou, která je založena především na intuitivnosti a rozvíjí schopnosti v daném jazyce pomocí konverzace bez studia formální gramatiky, až po metodu smíšenou, tedy zprostředkovací, která kombinuje rysy obou předchozích metod, přičemž role překladu je zde spíše okrajová, určená převážně pro kontrolu znalostí.

Dlouhodobý zájem u nás vyvolává zkoumání významu a pozice překladu a překladových technik v procesu výuky cizích jazyků. Zastáváme názor, že techniky výukového překladu jednak zvyšují kvalitativní úroveň osvojení i užívání cílového jazyka, jednak rozvíjejí jazykové dovednosti a kompetence studenta v jazyce mateřském (příp. v jazyce zprostředkovacím), a v důsledku toho dochází k uvědomělejšímu užívání obou jazyků. Také s ohledem na tyto skutečnosti se výuková látka seminářů Rusko-česká překladová cvičení, které se konaly na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 2017 až 2021, skládala z písemných textů, audiálních a audiovizuálních nahrávek, z větší části v různých lekcích navzájem tematicky a stylisticky

rozdílných, tedy každá následující lekce se nejčastěji lišila nejen tematicky, ale i použitím jiných výukových metod.

Základním cílem semináře byla výuka studentů češtiny jako cizího jazyka prostřednictvím překladu, tlumočení a korekce přeložených textů. V semináři se používaly jednak autentické texty v češtině a ruštině, jednak texty přeložené z češtiny, ruštiny a angličtiny.

Považujeme rovněž za důležité podotknout, že přestože si uvědomujeme rozdíly v terminologických jednotkách druhý, cílový a cizí jazyk, v tomto textu jsou tyto termíny užívány zcela záměrně ve významu synonym.

STRUKTURA SEMINÁŘE RUSKO-ČESKÁ PŘEKLAPOVÁ CVIČENÍ

Výukový a strukturní základ semináře je tvořen tištěnými audiálními a audiovizuálními texty, střídavě používanými v češtině a ruštině. Ke každému textu se vypracuje tematický lexikálně-gramatický blok, jenž se skládá z úvodní části, pretextových cvičení, samotného výukového textu, potextových cvičení a cvičení zaměřených na reflexi. Každá následující lekce začíná chybovou analýzou výukové látky lekce předchozí a rovněž procvičováním lexikálně-gramatických jevů, v nichž se vyskytovalo nejvíce chyb v lekcích minulých.

Strukturně se běžná lekce skládá z pětiminutové rozcvičky, jejímž cílem je navození pozitivní pracovní nálady, po ní následuje chybová analýza výukového překladu z minulé lekce a ověření překladu domácího úkolu. Dalším výukovým blokem je nové téma, které je zahájeno stručným poučením studentů o záležitostech překladu textu dané lekce a pretextovými cvičeními. Samotný překlad textu nebo tlumočení nahrávky začíná obeznámením studentů s textem a předmětnou diskuzí o základních lexikálních a gramatických jevech, jež se v textu vyskytují, a rovněž diskuzí o jazykových jevech, které by konkrétní cílové skupině studentů mohly činit potíže.

Pro praktikujícího vyučujícího cizích jazyků není překvapením, že v průběhu předpřekladové analýzy textu si studenti často všimají zdánlivě složitých jevů, které ve většině případů dokáží rozluštit samostatně anebo pomocí lehkého navedení vyučujícím. Přitom jevy, které mohou být pro danou skupinu skutečně problematické nebo mohou být nesprávně pochopeny a v důsledku toho i přeloženy do cílového jazyka, studenti často nechají bez povšimnutí — v podobných situacích by měl zasáhnout vyučující, jenž by měl zavčas nadnést toto téma k projednání ve skupině.

Přípravná fáze končí samotným překladem textu, jenž je rozdělen na jednotlivé úseky, které studenti střídavě překládají, přitom úkolem celé skupiny je pozorně sledovat překlad kolegů a poznamenávat si další možnosti překladu jevů vyskytujících se v textu. Po překladu každého úseku následuje diskuze o dalších možnostech překladu, reflektuje se o rozdílech v nadnesených variantách a usuzuje se nejlepší varianta překladu z funkčního hlediska.

V rámci domácího úkolu studenti jednak dokončují překlad textu dané lekce, jednak zpracovávají potextové cvičení, rovněž mají často za úkol tvůrčí úlohu nebo úlohu aplikovanou na běžný život. Například během překladu ruské dětské po-

hádky Kolobok (často překládané do češtiny jako Koblížek) mají studenti za úkol obejít několik pekáren a kaváren a seznámit se s jejich nabídkou pečiva. Přitom jsou upozorňováni na to, aby k plnění tohoto úkolu přistoupili se vši zodpovědností a vyhradili si čas, aby se u šálku čaje nebo kávy zamysleli nad možnostmi pojmenování hlavní postavy této pohádky českými jazykovými prostředky. Ve výsledku se při plnění tohoto úkolu nerodí jenom klasické „Koblížky“ a „Kolobky“, tvůrčí mysl studentů vytvoří někdy třeba i „Knedlíky“, „Piškotky“ a „Cukroví“, s posledním však poté zápasí v morfologické vrstvě. K tomuto můžeme dodat, že v případě překladu této pohádky je diskuze o tom, jestli je na místě překlad nebo transliterace ruského názvu, zcela záměrně přesunuta na druhou lekci, rovněž věnovanou překladu této pohádky.

Některým textům se pozornost věnuje v průběhu dvou nebo tří hodin, jiné se rozebírají během jednoho semináře, všechny texty však procházejí korekturou — buď přímou (autokorekturou prováděnou studentem několik týdnů po zpracování překladu), korekturou ze strany vyučujícího nebo korekturou křížovou (studenti si navzájem vyměňují překlady a společně ve skupině ověřují práce kolegů). Zajímavé je, že složka strachu a jakési nejistoty je ve skupině často nahrazena snahou vyhledat ideální formulaci, která se dá porovnat se sportovním úsilím o rekord. Je možné, že k tomu přispívá i skutečnost, že jsou studenti předem obeznámeni s úkolem a je jim předem nahlášeno, že celá skupina spolu s vyučujícím patří do jednoho týmu, který musí společně projít hustým a temným lesem jazykových zvyklostí a jeví v obou jazycích, rozluštit všechny hádanky, na které po cestě narazí a které jim díky zapojení týmové práce pomohou na konci dát dohromady ideální překlad.

Přípravnou fází ke křížové korektuře je práce s cizím překladem, v rámci semináře se tento typ práce vyskytuje v několika variacích. Studenti mohou například obdržet překlad textu (nejčastěji reklamní text v ruštině z oblasti cestovního ruchu, který je kombinací textů složených z překladů dvou textů z češtiny a z angličtiny, a v tomto případě se jedná o tištěný text). Po přípravné části mají studenti za úkol určit, zda se jedná o text výchozí nebo o přeložený, tato úloha je obvykle splněna rychle a jednoznačně kladně. Následně musejí identifikovat jazyky, z nichž je text přeložen, a určit jednotlivé úseky přeložené z češtiny, rovněž odhalit úryvky převzaté z angličtiny, poté je třeba odůvodnit svůj názor. Dále následuje samotná korektura předloženého překladu a postkorekturní práce s texty.

Dalším typem nakládání s již přeloženými texty je práce směřovaná od výchozího textu k textu přeloženému, jenž následně podléhá korektuře ze strany studentů. Studentům se postupně ukazují dvě videonahrávky, první je výchozím textem v češtině, druhá je textem přeloženým do ruštiny. Jedná se o texty ze stylistického hlediska reklamní, které pocházejí z oblasti technické, pozornost v nich je věnována systémům vytápění bytových a nebytových prostorů.

Po uvedení do nového typu práce a po drobném poučení studenti opakovaně sledují a hlavně poslouchají videonahrávku, která je ve formě prezentace, tedy má primárně zvukovou podobu — výklad, jenž je doplněn fotografií a stručným shrnutím audiálního textu v tištěné podobě. Poté jsou studenti vyzváni vyučujícím k přetlumočení textu, přitom se nejdříve během druhého zhlédnutí videa tlumočí text, který vidí na snímcích, Zároveň musí každý postupně přeložit určený úry-

vek, ostatní pozorně sledují tlumočení a poznamenávají si jiné varianty překladu jednotlivých jazykových jevů pro následnou diskuzi a korekci výukového tlumočení. Po ukončení této činnosti vyučující spolu se studenty reflektuje o výše provedené činnosti, navrhuje studenty k autoopravě hrubých chyb, případně je rovnou sám opravuje, a připomíná jazyková pravidla, jimiž se řídí jazykové jevy, v nichž se chybovalo v průběhu tlumočení.

Pokud byla předchozí úloha splněna úspěšně a bez větších potíží, následuje tlumočení zvukové podoby nahrávky, k němuž se přistupuje podobně jako v úloze předchozí. V případě, že bylo plnění první úlohy pro studenty obtížné, věnuje se druhé činnosti více času a během semináře se zpracovávají cvičení určená ke shrnutí této výukové látky (běžně jsou domácím úkolem k následující lekci).

Po přetlumočení videonahrávky z češtiny do ruštiny studenty se promítá stejné video přeložené jiným překladatelem do ruštiny. Po několikátém zhlédnutí videa jsou studenti vybízeni k ocenění kvality překladu a tlumočení, ke korektuře případných chyb a nepřesných formulací.

V následující hodině studenti provádějí komparativní práci, tedy porovnávají předložený překlad s vlastními překlady, které převedli do písemné formy. Jedná se o tři texty — přepis originální nahrávky v češtině, překlad psaného textu z prezentace a samotný zápis přeloženého textu do ruštiny.

Tento typ práce mimo jiné u studentů rozvíjí schopnost koncentrace, psychofyzickou stabilitu, schopnost rychlé reakce i odolnost vůči strachu, což přispívá k rychlejšímu a přirozenějšímu prolomení tzv. jazykové bariéry a osvojení lexikálně gramatických jevů a stylistických konstrukcí.

ZÁVĚR

Výukového překladu a tlumočení se v různých výukových metodách užívá s různou mírou intenzity. Řada výukových metod je založena na předpokladu, že výukový překlad a tlumočení přispívají k lepšímu osvojení výukové látky. Mezi ně patří i gramaticko-překladová metoda, která využívá výukového překladu a tlumočení hned od prvního seznámení studenta s cílovým jazykem, ve smíšené metodě se také výukový překlad a tlumočení považují za efektivní nástroj pro ovládnutí lingvistických, sociolingvistických a pragmatických kompetencí studentem.

Podstatnou úlohou semináře Rusko-česká překladová cvičení je osvojení jazykových lexikálních a gramatických jevů způsobem přiblíženým přirozenému osvojení druhého jazyka a korekce použití stylistických konstrukcí. Přestože je práce založena na překladu a tlumočení, studenti si postupně nacvičují tzv. „přepínání mezi jazyky“, čímž se přibližují přirozenému užívání cílového jazyka. Důležitou úlohou semináře je také přirozené prolomení tzv. jazykové bariéry.

PŘÍLOHY:

Poučení:

Tlumočení videa

Mimo lingvistické kompetence se v procesu tlumočení za podstatné návyky považují i schopnost dobré koncentrace, psychofyzická stabilita, schopnost rychlého reagování aj. Některé z těchto návyků jsou nesmírně důležité i v jiných druzích filologické činnosti, některé z nich podléhají úspěšnému nácviku a budou prospěšné v budoucím profesním životě pro každého odborníka humanitního zaměření.

K těmto kompetencím patří i schopnost vyhledávání informací. I když se tato kompetence v současnosti považuje za zcela běžnou součást každodenního života, často se ukazuje, že velké množství lidí se omezuje internetovými zdroji, navíc někteří si vystačí s prvním z objevených zdrojů. Přestože současné technické možnosti nesmí být podceňovány, dbáme o to, aby se při vyhledávání podstatných informací čerpalo z vícero zdrojů.

Cvičení 1

Odpovězte na následující dotazy (v případě nutnosti vyhledejte bližší informace na internetu):

1. Jaké znáte typy vytápění bytových a nebytových prostorů?
2. Jaká zařízení jsou k tomu potřeba?
3. Co je konvektor a proč se tak jmenuje?
4. Jaké znáte typy reklam?
5. Jaké funkce reklamy mají? Která z nich je primární?

Cvičení 2

Vymyslete reklamu na konvektor dle následujícího zadání:

1. Musí být přitažlivá a poutavá, ale přesto inteligentní.
2. Cílová skupina: odborníci ze stavebního sektoru, inženýři, návrháři, architekti, ale také široké spektrum konečných zákazníků.
3. V případě nutnosti můžete použít fotografie, videa a bližší informace z internetu.

Podívejte se na následující video:

<https://www.youtube.com/watch?v=coxQQEblZeg> (Konvektor Minib 2012)

Při překladu a tlumočení textů reklamní povahy je pro překladatele nesmírně důležité předat pomocí prostředků cílového jazyka jak informativní složku, tak i zábavnou, která má často v reklamě funkci upoutání pozornosti recipienta a vyvolání zájmu o propagované zboží či službu.

OPEN
ACCESS

Cvičení 3

Udělejte prvotní reflexi výchozího textu:

- a) Které lexikální prvky a gramatické konstrukce u vás vyvolávají otázky? Zjistěte jejich význam pomocí dostupných zdrojů (výkladové/překladové slovníky, encyklopedie, internetové zdroje).
- b) Poslechněte si nahrávku ještě jednou.
- c) Přeložte konstrukce z bodu a) do ruštiny. Reflektujte o adekvátnosti jejich překladu.

Cvičení 4

Vyhleďte vhodné ekvivalenty v češtině pro následující slova a výrazy:

Konvektor, výměník tepla, ventilátor, designová mřížka, otopné těleso, nasávat vzduch, nízká potřeba vody, úspora energie.

Cvičení 5

Přetlumočte tuto nahrávku dle následujících pokynů:

1. Poslechněte si nahrávku.
2. Pouštějte si nahrávku po kratších úsecích a následně je konsektivně tlumočte do ruštiny, přitom nahrávejte svoje tlumočení na diktafon.
3. Poslechněte si výchozí nahrávku a poté nahrávku, kterou jste sami přetlumočili.
4. Vytvořte zápis obou dvou nahrávek.
5. Porovnejte shodu informativní složky, adekvátnost zvolených lexikálních prvků a gramatických konstrukcí v přetlumočeném textu a v originálu.
6. Proveďte korekturu překladu.
7. Přeložte do ruštiny písemný text z videa.

Podívejte se na následující video:

<https://www.youtube.com/watch?v=WScnibXFHD4> (Konvektor Minib 2013)

Cvičení 6

Použijte obě nahrávky uvedené v této lekci:

1. Ohodnoťte kvalitu překladu této nahrávky podle následujících kritérií:
  - adekvátnost překladu
  - vhodnost zvolených jazykových prvků (lexikálních, gramatických, stylistických apod.)
  - vyhledejte chyby
2. Opravte překlad, přitom však proveďte pouze takové úpravy, které jsou dle vašeho názoru nezbytné.
3. Porovnejte vlastní překlad s verzí daného překladu, která již prošla korekturou. Ohodnoťte rozdíly v obou verzích.

4. Porovnejte překlady ve vaší skupině. Ohodnoťte je, reflektujte o výhodách a nedostatcích odlišných jazykových prvků, přitom sledujte, jaké jazykové funkce plní jednotlivé jazykové prvky.

Cvičení 7

Reflexe

Popište, na jaké obtíže jste jako překladatelé narazili a jak jste je vyřešili (cca 150 slov).

ZDROJE:

Konvektor Minib (2012): Co je to konvektor? [online] [cit. 2023-09-17]. Dostupné z [www: <https://www.youtube.com/watch?v=coxQQEblZeg>](https://www.youtube.com/watch?v=coxQQEblZeg).

Konvektor Minib (2013): Как работает конвектор MINIB? [online] [cit. 2023-09-17]. Dostupné z [www: <https://www.youtube.com/watch?v=WScnibXFHD4>](https://www.youtube.com/watch?v=WScnibXFHD4).

